

Ett biskopsbrev om diakoni

Ett biskopsbrev om diakoni

Biskopsmötet 2015

ARTIKELNR: SKI5363

SVENSKA KYRKAN, BISKOPSMÖTET, UPPSALA 2015

PRODUKTION & TRYCK: Ineko, 2015

ISSN: 1654-0085

Baksidan pryds av ärkebiskopens vapen.

OMSLAGSBILD: Magnus Aronson /IKON

Miljömärkt trycksak, 341 142

Innehåll

Förord	4
Inledning	6
I. Döpta till ett liv i diakoni	8
II. Teologisk reflektion	18
III. Diakoni i församlingens gemensamma liv och arbete	30
IV. Vigda till tjänst	46
V. Brännpunkter för kyrkans diakoni idag	52
VI. Avslutning	70
Bakgrundsfakta	73
1. Historisk bakgrund till diakoni i Svenska kyrkan idag	73
2. Kort orientering om nutida diakonivetenskaplig forskning	78
Noter	83

Förord

ATT FIRA GUDSTJÄNST, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission – det är församlingens grundläggande uppgift. Det är fyra dimensioner av det kristna livet, som speglar och kompletterar varandra. I det här biskopsbrevet belyser vi särskilt diakoni, både som ett speciellt kompetensområde och som ett självklart uttryck för kristen tro.

Ofta betraktar både medlemmar och icke-medlemmar kyrkans sociala arbete, diakoni, som måttstock för vår trovärdighet. Även om kyrkan alltid är mer än det arbete som Guds folk tillsammans utför, finns det ett berättigande i det. ”Vad ni har gjort för någon av dessa minsta som är mina bröder, det har ni gjort för mig”, säger Jesus. (Matteus 25:40)

Vi ser idag stora påfrestningar på välfärdssystemen i vårt samhälle. Skillnaderna mellan olika gruppers förutsättningar och resurstilldelning blir större, klyftorna och polariseringen i samhället växer. Klimatförändringar, flyktingsituationen, terroråd och konflikter väcker oro, men också engagemang och handlingskraft.

Idag, femton år efter vår förändrade relation till staten, framstår Svenska kyrkans roll i samhället tydligare än på länge. Vi är samtalspartner, samverkanspart och röstbärare. Ibland sker det genom att stödja och förstärka, ibland genom att kritisera och

verka för förändring. Allt detta ingår i att leva i och med evangeliet om Jesus Kristus.

Utsatthet har många ansikten. Vårt diakonala ansvarstagande omfattar enskilda möten liksom strategisk samhällsanalys, organisation av konkreta åtgärder liksom opinionsarbete. Den senaste tiden har församlingens anställda och ideella medarbetare varit starkt engagerade i mottagandet av människor på flykt. Det handlar till exempel om rum för tillfälliga boenden, stöd till ensamkommande flyktingbarn eller språkcaféer. Behovet av kompetens för etiska och existentiella frågeställningar förblir fortsatt stort, liksom nödvändigheten att kontinuerligt hitta långsiktigt hållbara former för diakonalt arbete.

Med utsattheten växlar även diakonins arbetsformer. Det som förblir är att diakoni är en dimension i allt församlingen gör – lokalt och som del av den världsvida kyrkan.

Diakoni är självklar i kyrkans liv. Just därför är det också viktigt att vi fortlöpande samtalar om vad diakoni betyder, hur den ser ut i våra olika sammanhang och hur den ska utvecklas vidare. Det här biskopsbrevet har vi skrivit för att ge anledning och material till sådana samtal.

Uppsala i december 2015

A handwritten signature in black ink, reading "Antje Jackelén". The signature is written in a cursive, flowing style.

Antje Jackelén, ärkebiskop

Inledning

O RDET DIAKONI har i Svenska kyrkan bara använts de senaste århundradena. Det som diakoni handlar om, kristen medmänsklig kärlek och omsorg, har dock kommit till uttryck på olika sätt genom hela kyrkans historia. Att detta har skett på olika sätt beroende på varje tids förutsättningar och behov ger oss anledning att idag reflektera över vad Svenska kyrkans diakoni innebär i 2000-talets samhälle.

Därför skriver vi detta biskopsbrev. Det riktar sig i första hand till kyrkoråd, kyrkoherdar, diakoner och övriga medarbetare i församlingar och stift samt till dem som är under utbildning för tjänst i kyrkan. Vårt ärende är att tydliggöra bakgrund, motiv och visioner för kyrkans diakoni.

I första kapitlet tar vi upp diakoni som en kallelse för alla döpta. Det handlar om trons konsekvenser i våra liv, ett förhållningssätt som ska få genomsyra hela livet. Andra kapitlet ger en teologisk bakgrund. Med den utgångspunkten går vi vidare i tredje kapitlet till diakoni i församlingens gemensamma liv. Vi urskiljer två betydelsenivåer. Diakoni i församlingens liv innebär för det första att låta allt genomsyras av en diakonalt präglad atmosfär. För det andra talar vi om diakoni i meningen församlingens diakonala verksamhet.

Svenska kyrkans diakoner är en viktig och självklar resurs i kyrkans diakoni och därför tar vi också i ett fjärde kapitel upp kyrkans vigningstjänst och i synnerhet diakonens karitativa uppdrag. I detta sammanhang pekar vi på att vi också kan tala om diakoni som ett kunskaps- och professionsområde för kyrkans diakoner. I femte kapitlet ger vi exempel på några områden där vi uppfattar att det i dagens svenska samhälle bränner till för kyrkans diakoni. Vi reflekterar också över vilken skillnad diakoni kan göra i människors liv: där livet hotas frigör diakoni livskraft. Avslutningsvis betonar vi betydelsen av kunskapsgenerering och utveckling av kyrkans diakoni.

Vi vill med detta brev ge en sammanhållen teologisk grund och tydliggöra de olika betydelsenivåer vi använder när vi talar om diakoni i Svenska kyrkan. Vi vill ge grundläggande ramar som kan tjäna till utgångspunkt för vidare studier, samtal, utveckling och nysatsning i vår kyrka. Vi önskar och ber att brevet ska bli till inspiration för nysatsning och kraftsamling i kyrkans diakoni och stimulera till ökad samverkan mellan alla goda krafter i vårt samhälle.

I. Döpta till ett liv i diakoni

Diakoni uttrycker kristen tro genom kärlek, omsorg och solidaritet med medmänniskor och med hela skapelsen. Där livet hotas frigör diakoni livskraft. Kyrkans diakoni är alltid i grunden ett gensvar på Guds diakoni, både i den enskilde kristnes liv och i kyrkan som gemenskap.

Detta biskopsbrev skriver vi med utgångspunkt i en grundläggande förståelse av diakoni som ett förhållningssätt som genom-syrar tanke, ord och handling. Vår tro på Kristus och den villkors-lösa kärlek han ger påverkar hela vårt liv när vi öppnar oss för Gud. Hans kärlek når oss i en värld där destruktiva och ondske-fulla krafter är smärtsamt närvarande. Ändå är det en värld som inte är övergiven av sin Skapare. Guds diakoni är Guds svar på den nöd som den skadade skapelsen liksom ropar ut. Den är Guds goda rörelse genom världen.

I Jesus Kristus blir kärleken synlig och gripbar. I vårt gensvar på Guds kompromisslösa kärlek blir vår diakoni en del av Guds diakoni. Vårt förhållningssätt till våra medmänniskor och till Guds skapelse vävs samman med vår relation till Gud själv. Gud, värld, medmänniskor och vår egen person: allt hör ihop och är i grunden ett uttryck för Guds gåva till oss att älska,

vårda och värna såsom vi får låta oss älskas, vårdas och värnas av Gud. Vi inbjuds att bli Guds skapade medskapare.

Det är dopet som är ingången till diakoni. Dopot är ett dop till Kristus och till gemenskap med andra Kristustroende. Samtidigt är dopet ett dop till världen, den vanliga världen som är Guds värld, där de döpta är kallade att leva och att tillsammans med alla människor av god vilja stå på godhetens sida mot allt ont.¹ Dopot gör den enskilda människan personligen delaktig i kyrkans kallelse till ett liv i diakoni, diakoni som ett förhållningssätt som genomsyrar hela livet.

KALLAD ATT VARA EN DIAKONAL GEMENSKAP

“Att tänka i termer av pilgrimsvandring och använda ordet diakoni ger en andlig och teologisk dimension åt den tjänst som utförs som omsorg och påverkansarbete för människors värde och Guds skapelses hållbarhet. [...] Eftersom kyrkorna är bärare av en förvandling och ett helande som Gud ger allt sitt folk och hela skapelsen måste diakoni vara profetisk. Tjänst, följeslagarskap och påverkansarbete kan därför inte skiljas åt.”

Isabel Apawo Phiri och Kim Donsung, “Called to be a diaconal community”, (The Ecumenical Review 66.3, oktober 2014) s. 263f.

Diakoni i den grundläggande mening vi talar om här är en ofrånkomlig del av den kristna livsvandringen. Pilgrimsrörelsen har i vår tid vitaliserat insikten att det inte bara är målet som är viktigt utan också själva vandringen mot målet. Om pilgrimsvandringen

tas som en bild för vårt liv som kristna kan diakoni beskrivas som en dimension av den vandringen. Det är rörelse och dynamik i diakoni. Där finns en ständig föränderlighet samtidigt som omsorgen om enskilda medmänniskor och ansvaret att i samhället stå upp för människovärde och mänsklig värdighet förblir konstant angelägna. Diakoni uppfordrar till civilkurage. Under vår pilgrimsvandring får vi låta våra liv spegla vår tro på Gud, så som det formuleras i dubbla kärleksbudet:

Du ska älska Herren, din Gud, av hela ditt hjärta och med hela din själ och med hela din kraft och med hela ditt förstånd, och din nästa som dig själv (Luk 10:27, 5 Mos 6:5, 3 Mos 19:18).

Diakoni är alltid kontextuell. Den uppstår som ett svar på de behov vi möter och tar sig därför olika uttryck beroende på den konkreta situationen. Med ambitionen att ange en inriktning snarare än en definition vill vi säga att diakoni uttrycker kristen tro genom kärlek, omsorg och solidaritet med medmänniskor och med hela skapelsen. Där livet hotas frigör diakoni livskraft.

Värderingar – tankemönster – bemötande – handling

Att reflektera över diakoni i kristen tro och kristet liv innebär också en reflektion över vad som är ont och vad som är gott, över människovärde och mänsklig värdighet och över vad det innebär att bekänna en tro på Gud som Skaparen, Befriaren och

Livgivaren. Den reflektionen behöver präglas av en insikt om vår egen mänskliga skörhet och om den erfarenhet som Paulus uttrycker när han skriver att ”det goda som jag vill, det gör jag inte, men det onda som jag inte vill, det gör jag” (Rom 7:19). Vi är alla beroende av Guds nåd och förlåtelse och av upprättelse genom Kristus. Med Andens kraft och hjälp kan vi i vår egen skörhet, när vi möter andra människor i deras skörhet, få förmedla hopp. Utan hopp förtvinar den värld vi fått att leva i.

När vi talar om diakoni går tankarna ofta till vad det i olika situationer är möjligt att göra för människor. Att göra något, eller låta bli att göra något, kan absolut vara viktiga uttryck för diakoni. Men redan innan något alls blivit gjort eller sagt kommer det alltid att märkas hur vi ser på andra människor och intuitivt bemöter dem, liksom hur vi ser på oss själva. Ställer vi oss utanför eller ovanför eller möts vi som två medvandrare? Hur vi möter den andres blick signalerar något om vår attityd. Mer än av några genomtänkta beslut om hur andra personer bör bemötas kommer mötet att styras av våra oftast mindre medvetna värderingar och tankemönster.

Värderingar, tankemönster, hur vi möter andra människor och hur vi agerar sammanfattas i den kristna livsstil som kan kallas diakoni. Detta är inte något som någon kan sluta sig till på logisk väg eller prestera med ren viljestyrka. Avgörande är den egna goda erfarenheten. Den som får uppleva nåd, kärlek, respekt, upprättelse och förtroende präglas av sin erfarenhet och

kan dela den med andra. En sådan atmosfär menar vi ska genom-syra livet i Svenska kyrkans församlingar.

Diakonins riktning – utåt och inåt

Det som sagts får som konsekvens att vårt sätt att reflektera över och leva i diakoni *prövas och speglas i varje möte med andra människor*. Genom historien kan vi se att kristna ibland har tenderat att främst betona diakonins betydelse inom den kristna gemenskapen. Vid andra tider har kontakter och möten utanför kyrkans och församlingens sammanhang varit det primära. I vår tid och vår kyrka händer det ibland att det ena ställs mot det andra. Det är emellertid viktigt att hålla samman dessa två perspektiv och inte spela ut dem mot varandra. Guds kärlek har inga begränsningar av detta slag och det bör inte heller vår omsorg om varandra och skapelsen ha. Om vi uttrycker detta i kategorierna ”inåt” och ”utåt” behöver diakonins riktning alltså vara både inåt, in i församlingens gemenskap, och utåt i den värld där vi lever och som vi ska ta ansvar för. En kyrka som reserverar kärlek och omsorg för dem som redan funnit vägen till ett liv i tro förlorar sin trovärdighet och riskerar att utestänga dem som Gud söker.

Ett liv i diakoni riktar uppmärksamheten mot medmänniskorna. Vi möter dem på gator och torg, skolor och arbetsplatser, på nätet och i sociala medier. Till kyrkans diakoni hör också det vi kallar internationell diakoni. På samma sätt som den nära diakonin har den internationella diakonin våra medmänniskor i

blickpunkten. Den är en del av kyrkans världsvida och gränsöverskridande uppdrag och genom Kyrkornas Världsråd, Luther-ska Världsförbundet och Act Alliance ingår Svenska kyrkan i ett globalt nätverk av solidaritet och ömsesidig omsorg. Nära och långt ifrån är oupplösligt förbundna med varandra. Det handlar om att i Jesu efterföljd gå över gränser – inte bara mellan nationer och världsdelar utan även de gränser som etnicitet, tro, kön och ekonomi sätter.

Något om ordet ”diakoni”

Redan själva ordet ”diakoni” ger en antydning om detta vidare, globala sammanhang. Internationellt används det – framför allt i norra Europa, till exempel tyskans *Diakonie* – om kristet förankrade verksamheter som utbildningar, sjukhus och sociala institutioner. Ordet går tillbaka till grekiskans *diakonia*. I den engelskspråkiga världen kan man istället tala om *Christian charities* med ungefär samma innebörd som tyskans Diakonie, och i den katolska kyrkan används det latinska ordet *caritas*. I ekumeniska texter och i diakonivetenskaplig litteratur används dock ofta även på engelska diakonia (eller *diaconia*) som teologiskt begrepp för att undvika den språkförbistring som olika länders skiftande språkbruk innebär.

”Diakoni” är alltså en försvenskning av grekiskans *diakonia*, som vi finner i Nya testamentets texter. När ordet så sent som vid mitten av 1800-talet kom in i svenska språket syftade det på det arbete som utfördes vid de nystartade diakoninstitutionerna.

Den första av dessa var Ersta i Stockholm, som grundades 1851. Senare har innebörden i begreppet diakoni vidgats till att alltmör uppfattas som kyrkans eller församlingarnas diakonala arbete. I linje med detta skriver *Nationalencyklopedin* att diakoni är ”kyrkans sociala ansvarstagande på olika områden”. Se vidare om begreppen diakoni och diakon i Bakgrundsfakta i slutet av detta biskopsbrev.

Ordet diakoni har alltså i Svenska kyrkan bara använts de senaste århundradena. Det som ordet handlar om, kristen medmänsklig kärlek och omsorg, har dock kommit till uttryck på olika sätt genom hela kyrkans historia. Det har skett på olika sätt beroende på varje tids förutsättningar och behov.

Kristen tro är liv, inte åskådning

Kristen tro innebär att leva i en genom Jesus Kristus återupprättad relation med Gud. Det handlar om liv, inte bara om en livsfilosofi. När man ibland hör att kristen tro är en ”åskådning” kan det markera en intellektualiserad distans till tron som i värsta fall leder till att man ser kärlekens gärningar som ett möjligt tillval. Vad världen istället behöver är helhjärtade kristna i vars liv trons tillit får vara en del av en mänsklig upptäcktsfärd dag för dag – vår pilgrimsfärd.

Evangelierna beskriver hur Jesus både undervisar och handlar, förlåter och botar. Hos honom är lära och liv oupplösligt sammanvävt. Detta var också vad den unga kyrkan lärde sig

praktisera när man med den heliga Andens hjälp börjar bygga kyrka och församling. Alltså konstateras det i Jakobs brev om tron på Kristus att ”i sig själv, utan gärningar, är den död” (Jak 2:17).

Tro och liv kan inte heller i vår tid skiljas åt. Pilgrimstraditionen lär oss att själva vandringen är en andlig färd, där vi djupnar och bottnar som människor när vår tro får mogna och djupna. Diakoni är en del av denna livets pilgrimsvandring.

II. Teologisk reflektion

Kyrkans diakoni vilar i och omsluts av Guds diakoni, Guds aktiva kärlek till sin skapelse som ytterst kommer till uttryck genom Jesus Kristus. Guds sändning av Kristus får gå vidare i och genom oss som är kallade att vara Kristi kyrka. Vår kallelse är att i Kristi efterföljd, formade av den heliga Anden, låta Guds kärlek flöda vidare i det sociala samspel vi är skapade till. Det innebär att vi ställer oss till förfogande i allt arbete för det goda och kärleksfulla i världen och i kampen mot ondska och destruktivitet.

Den Treenige och kyrkans diakoni

Den kristna bekännelsens lära om Guds treenighet kallas ibland, med inspiration från ortodox teologi, för en trons grammatik. Grammatiken tydliggör språkets inre struktur och uppbyggnad som ger sammanhang och mening åt enskilda ord så att de tillsammans kan förmedla ett budskap. Vi behöver inte förstå grammatikens struktur i sig, det är vad den bär fram och gör förstäeligt som är det väsentliga. Läran om Guds treenighet är på samma sätt en trons inre struktur som ger uttryck för vår samlade erfarenhet av hur Gud har gjort och gör sig känd för oss. Det är som Fader, Son och Ande som vi har mött och ännu möter Gud.

I det mötet är det vår erfarenhet att Gud i sig själv är en relation mellan Fader, Son och Ande. Det är denna erfarenhet som till exempel ger mening åt vad Första Johannesbrevet uttrycker om att ”Gud är kärlek” (1 Joh 4:8), eftersom kärlek förutsätter en relation mellan ett jag och ett du. Vad som än mer uttrycks i erfarenheten av den Treenige är att Guds kärlek inte har nog av sitt utan är överflödande och utgivande. Det är i kärlek Gud skapar. Det är i kärlek Gud möter oss i Jesus Kristus: ”Så uppenbarades Guds kärlek hos oss: han sände sin ende son till världen för att vi skulle få liv genom honom” (1 Joh 4:9).

Den kärlek som Gud är – och som är överflödande, utgivande och skapande – blir synlig i Jesus Kristus. ”Ingen har någonsin sett Gud. Den ende sonen, själv gud och alltid nära Fadern, han har förklarat honom för oss” (Joh 1:18). Det är först när vi möter Jesus Kristus som Gud får ett ansikte för oss. När Kristus förlåter och botar visar han oss Guds sanna väsen. Framför allt framstår vidden och djupet av den Treeniges överflödande kärlek när Jesus Kristus öppnar vägen genom döden till uppståndelsens liv. Det är denna kärlek som Jesus syftar på och förtydligar när han talar om sig själv som den som kommit för att tjäna och när han visar på sig själv som föredöme för sina efterföljare: ”Jag är mitt ibland er som er tjänare (grekiskans *diákonos*)” (Luk 22:27). Den överflödande kärlek som kännetecknar Gud själv – den treenige – och som vi möter i Jesus Kristus kan karaktäriseras som Guds kärleksfulla diakoni.

Det finns ytterligare ett ställe i Nya testamentet där vi möter påståendet att ingen någonsin sett Gud. I Första Johannesbrevet, som tar sikte på den unga kyrkan, följs påståendet att ingen någonsin sett Gud emellertid av konstaterandet att ”om vi älskar varandra är Gud alltid i oss, och hans kärlek har nått sin fullhet i oss. Han har gett oss sin ande, och därför vet vi att vi förblir i honom och han i oss” (1 Joh 4:12–13). När inte längre Jesus från Nasaret vandrar bland sina lärjungar är det uppenbarligen de kristnas uppgift att förmedla bilden av Guds kärlek genom Kristus.

Nu, i kyrkans tid, är vår utmaning därför att ta emot och ge vidare den överflödande och utgivande kärlek som vi tar emot från Kristus. Genom kärlekens liv och gärningar får vi bära vidare bilden av Gud. I de kärleksfulla relationer vi kan bygga upp blir den Outgrundlige gripbar om än inte begriplig. Där kan man bortom ”dig” och ”mig” skönja ansiktet av den levande ikonen, Kristus, som öppnar himlens fönster mitt i den jordiska verkligheten.²

Diakoni – Guds rörelse genom skapelsen

Kyrkan vilar i Gud och inte tvärtom. I analogi med detta kan man formulera att kyrkans diakoni vilar i Guds diakoni. Guds aktiva kärlek till sin skapelse kommer ytterst till uttryck genom Jesus Kristus: ”Så älskade Gud världen att han gav den sin ende son” (Joh 3:16). I detta befriande och glada evangelium möter vi Guds kärlek som flödar över, som förvandlar och öppnar nya

horisonter för vårt liv i denna älskade skapelse. Guds sändning av Kristus får gå vidare i och genom oss som är kallade att vara Kristi kyrka. Så blir vår diakoni en del av Guds diakoni när den ger uttryck för Guds kärlek som sveper genom skapelsen. Vår kallelse är att i Kristi efterföljd, formade av den heliga Anden, låta kärleken flöda vidare i det sociala samspel vi är skapade till. Det innebär att vi ställer oss till förfogande i allt arbete för det goda och kärleksfulla i världen och i kampen mot ondska och destruktivitet.

Frälsningens gåva i Kristus försätter oss i detta ansvar. Om-sorgen om medmänniskor i utsatthet är av så avgörande betydelse att vi förstår att det är i dem som vi möter Kristus och att det är genom dem som vår tro på Kristus en gång ska provas (se Matt 25:31–46). Vi ber att Guds rike ska komma och att Guds vilja ska ske, inte bara i himlen utan också på denna jord (Matt 6:10). Som vi ber, så vill vi också arbeta. Vi förstår att visionen om Guds rike inte kommer att uppfyllas fullt ut på denna jord, men vi har samtidigt uppdraget att så långt som på oss beror sträva efter att Guds goda vilja sker.

Diakoni hör direkt samman med vad vi ber och förkunnar. Den kan beskrivas som en grundläggande livsyttning för kyrkan. Detta ecklesiologiska grepp ger en viktig teologisk bakgrund till kyrko-ordningens formulering av diakoni som en av dimensionerna i församlingens grundläggande uppgift. Diakoni står för något mer än enbart speciella verksamheter – det är en sida av vad det innebär att vara kyrka. Kyrkan som gemenskap (*koinonia*) blir synlig

genom bön och mässa (*leitourgia*), förkunnelse och undervisning (*kérygma*) och tjänande (*diakonia*). Det finns ofrånkomligen ett samband och ett samspel mellan dessa olika dimensioner, ett organiskt samband men ingen hierarkisk ordningsföljd där det ena skulle vara viktigare än det andra. Som *koinonia* på detta sätt fullföljer kyrkan sin sändning (*missio*) till världen.³

Diakonins utgångsposition – att se ur den utsattes position

Tidigare har vi sagt att kyrkans diakoni får vila i Guds diakoni, i Guds rörelse genom skapelsen. Guds kärlek till sin skapelse är inte inskränkt till de Kristustroende. Den är total och inklusiv. Med den förebilden ska vår och kyrkans diakoni få vara en rörelse tillsammans med alla människor av god vilja. Denna insikt ger oss anledning att i olika sammanhang söka samarbete med alla människor av god vilja oavsett i vilken tro och tradition de lever. Interreligiöst diakonalt samarbete har redan tidigare varit en realitet i internationella sammanhang och kommer säkert att bli vanligare även i lokala sammanhang på svensk hemmaplan. Martin Luther poängterade att ”goda gärningar inte har något namn”, vilket i detta fall kan uttolkas som att diakoni inte är frälsningsmeriterande och inte heller får ske i något slags egenintresse för kyrkan. Motivet för kyrkans och den kristnes liv i diakoni är inte att stärka ett varumärke utan att möta medmänniskornas behov och att växa i kärlek. Kärlek kan inte ha någon baktanke – då degenererar den till manipulation och medmänniskan reduceras

till ett medel för att den hjälpende ska kunna uppnå sina egna syften.

Evangelierna ger många exempel på hur Jesus i respekt möter och lyssnar på föraktade, sjuka och drabbade människor. Han visar på ett förhållningssätt som inte utgår från samhällets etablerade synsätt utan intar den eller de marginaliserades position. Detta behöver lyftas fram som ett korrektiv för kyrkans diakoni, eftersom det alltid finns en risk att diakonala verksamheter och enskilda initiativ präglas av ett maktperspektiv hos dem som har resurser i förhållande till den eller dem som ”behöver hjälp”. Jesus vänder på våra maktperspektiv och utmanar oss att medvetet söka den utsattes eller marginaliserades insikter och perspektiv, att inta en position ”underifrån” (Luk 22:24–30).

Gud är nära den kämpande och drabbade människan. De som befinner sig i trygga och resursstarka förhållanden behöver först och främst lyssna in och hämta insikter hos de medmänniskor som behöver kraft att resa sig. Med den världsvida kyrkan lär vi oss något livsviktigt av ”mission from the margins”.⁴

En hjälp som ges utan att man lyssnar blir ofta tvetydig. Det är naturligtvis sant att de fattiga behöver oss som har ekonomiska och andra resurser. Men lika sant, men ofta förbisett, är att vi som inte är fattiga förlorar möjligheten till etisk orientering när vi blundar för de fattigas verklighet.⁵

Detta förhållningssätt uttrycker de döptas kallelse att lyssna in och bära fram världens och medmänniskors nöd till Gud och att tillbaka bära med sig Guds helande välsignelse.⁶

Diakoni i Bibeln

Som en programmatisk fanfar vid inledningen av Jesu vandring med sina lärjungar är skildringen av Jesu läsning ur profeten Jesajas bok och hans predikan i Nasarets synagoga.

Herrens ande är över mig, ty han har smort mig till att frambära ett glädjebud till de fattiga. Han har sänt mig att förkunna befrielse för de fångna och syn för de blinda, att ge de förtryckta frihet och förkunna ett nådens år från Herren.

[---]

Då började Jesus tala till dem och sade: I dag har detta skriftställe gått i uppfyllelse inför er som hör mig (Luk 4:18–19, 21).

Under vandringarna med sina lärjungar och i möten med människor demonstrerar Jesus detsamma som han förkunnar: han förlåter och han botar (Mark 2:1–12). Allt är uttryck för Guds uppsökande kärlek (Joh 3:16).

När man ska undersöka den bibliska grunden till kyrkans diakoni är det inte själva ordet ”diakoni” i sig som blir vägleddande utan – som i denna text – det som ordet står för. I Gamla

testamentet finns inget direkt motsvarande begrepp i den hebreiska grundtexten. I Nya testamentets grekiska grundtext finns två ord, verbet *diakoneo* och substantivet *diakonia*, men deras betydelse är mycket bredare än svenskans ”diakoni”. Bara en del av textställena där de förekommer är relevanta i vårt sammanhang.

Det finns dock många texter i både Gamla och Nya testamentet som till sitt innehåll är viktiga för att ge en biblisk bakgrund till det vi menar med diakoni.⁷ Så fördjupar Jesus i Lukasevangeliets tionde kapitel det dubbla kärleksbudets innebörd genom berättelsen om den barmhärtige samariern (Luk 10:25–37). En bibelteologisk studie lyfter fram följande viktiga drag i berättelsens belysning av kärleken till vår nästa eller, om man så vill, av kyrkans diakoni.⁸

1. Kärleken till nästan utövas i berättelsen utan några religiösa motiv och går till och med över religionsgränser.
2. Hjälpen leder inte till självutplåning för hjälparen. Samariern initierar hjälpen och engagerar medhjälpare men fortsätter sedan sin egen resa. Han ser och möjliggör samverkan med andra aktörer.
3. Hjälpen som ges i berättelsen innebär inte någon maktutövning. En samarier, som på grund av sin sociala och religiösa roll är en outsider, hjälper en annan person som också – till följd av sin utsatthet – är en outsider. I ramberättelsen växlar också innebörden av min ”nästa”. Den laglärdes fråga handlar om

kärlekens adressat. Vem är det som han ska älska som sig själv? Kärlekens adressat i liknelsen är den slagne mannen. Men Jesu fråga växlar till vem som var den överfallnes nästa. Samariern, som alltså i detta fallet är kärlekens subjekt, är också en nästa. Eftersom båda betraktas som den andres "nästa" innebär berättelsens hjälp inte någon maktutövning. De står sida vid sida. Båda behöver den andre.

4. Berättelsens nästankärlek utgår inte från att någon av huvudpersonerna har någon viss status. Istället är det hjälpen som definierar relationen. Svaret på frågan om vem som är min nästa är att det inte är någon på förhand given person utan alla som kommer nära när hjälp ges. Given och mottagen kärlek gör oss till "nästor", till människor som hör samman.

5. En ytterligare tolkning kan vara att Jesu fråga om vem som är den *överfallnes* nästa innebär en korrigering av den laglärde och dennes fråga vem som är *hans* nästa. Den laglärdes fråga är i så fall fel ställd: fråga inte efter vem du ska älska, utan vems nästa du kan bli. Den laglärde bör identifiera sig med berättelsens överfallne man och frågan blir vilken kärlek den överfallne/den laglärde behöver. Därefter följer uppmaningen: Gå du och gör som han!

Slutsatsen blir att Guds kärlek genom Jesus Kristus är utgångspunkt och förutsättning för vår kärlek och tjänst, för kyrkans diakoni. Vi är alla i behov av kärlek och vi kan alla älska.

I Johannesevangeliet sammanfattar Jesus: "Ett nytt bud ger jag er: att ni ska älska varandra. Så som jag har älskat er ska också ni älska varandra" (Joh 13:34). Efesierbrevets författare kommenterar: "Vi är hans verk, skapade genom Kristus Jesus till att göra de goda gärningar som Gud från början har bestämt oss till" (Ef 2:10).

III. Diakoni i församlingens gemensamma liv och arbete

I de två första kapitlen har vi skrivit om diakoni i en grundläggande betydelse. När vi nu går vidare till diakoni i församlingens gemensamma liv urskiljer vi två olika betydelsenivåer. För det första handlar det om att låta församlingslivet i alla dess uttrycksformer genomsyras av ett diakonalt förhållningssätt. En sådan atmosfär präglas av respektfulla och omsorgsfulla relationer istället för att var och en främst ser till sina egna intressen och behov. För det andra handlar det om församlingens diakonala verksamhet. Detta är hela församlingens gemensamma ansvar som inte kan anställas bort, men vi framhåller det som en klok målsättning att det finns minst en diakontjänst i varje pastorat eller fristående församling.

Diakoni är en fundamental del av den kristna människans pilgrimsfärd genom livet. Därför är den viktig inte bara i den enskildes liv utan också i de döptas gemensamma liv i församlingens gemenskap. Kyrkoherde och kyrkoråd har ett gemensamt ansvar för att strategi och resurser finns så att församlingens diakoni kan ta form och stärkas (kyrkoordningen 5 kap. 2 §). När

kyrkoordningen formulerar församlingens grundläggande uppgift (2 kap. 1 §) är diakoni en av dimensionerna i den uppgiften. Kyrkoordningen talar om att ”utöva diakoni”. Det kan innebära verksamheter med ett tydligt diakonalt motiv, men det ska också uppfattas så att allt som församlingen engagerar sig i ska ha en diakonal dimension.

Diakoni som genomsyrar församlingens liv

Diakoni som förhållningssätt behöver genomsyra församlingens liv och verksamhet. Både församlingens medarbetare och den som deltar i verksamheten, sporadiskt eller med regelbundenhet, behöver den trygghet det ger att få vistas i en diakonalt präglad atmosfär. En sådan miljö signalerar en öppenhet för människors situation och en omsorg kombinerad med respekt för vars och ens integritet. I varje verksamhet i församlingen oavsett inriktning bör man reflektera över om en sådan vision uppfylls. Det innefattar självklart också gudstjänstfirandet. Det behöver finnas en varsamhet och uppmärksamhet från dem som på olika sätt har ett ledaransvar i församlingen så att de kan se och bekräfta den enskilda människan i den större gruppen.

Mötet med andra och gemenskapen med andra i församlingens sammanhang får aldrig förminska någons självkänsla utan ska tjäna till att bygga upp och frigöra. Varje verksamhetsform i församlingen bör prövas i relation till denna målsättning. Man skulle kunna kalla det för en diakonikonsekvensanalys. Utbildning och

fortbildning av församlingens medarbetare behöver också medvetet ges en form som stödjer denna strävan.

Grundläggande är att skapa en atmosfär som präglas av hänsyn till andra människors behov istället för att var och en främst ser till sina egna intressen. En sådan miljö sänker osynliga trösklar och öppnar för samtal. En diakonal atmosfär är också en självvårdande miljö, präglad av Jesu fråga till den blinde tiggaren i Markusevangeliet: Vad vill du att jag ska göra för dig? (Mark 10:51).

Erfarenheten säger oss att en människa som kommer in ny i ett sammanhang ofta är mer känslig för vilken atmosfär som råder. Det är därför klokt att noga lyssna på vad ovana deltagare känner sig obekväma med och – när det behövs – försöka förändra församlingens kultur, målmedvetet och uthålligt. Så skapas en trovärdighet i det som församlingen står för och strävar efter att kommunicera. Det är viktigt att vara en öppen gemenskap, som också ger utrymme för integritet och en självvald anonymitet. Om olika gemenskaper i församlingen är diakoni, då kan församlingen också *fungera* diakonalt.

Att bedriva diakoni

Diakonala verksamhetsformer, den diakoni som församlingen bedriver, behöver utformas i dialog med närsamhällets förutsättningar och behov. När samhället och människors levnadsvillkor förändras behöver därför också de diakonala uttrycksformerna omprövas. För sjuttiofem år sedan var församlingsdiakoni ofta

lika med hemsjukvård. Sedan dess har många förändringar skett i olika steg och måste fortsätta att ske. När nya behov uppstår och församlingsdiakonin ger sig ut på nya vägar är de sällan upptrampade. Församlingarna får pröva sig fram. De ansvariga måste ge utrymme för att våga pröva nytt, att få lov att misslyckas, modifiera och pröva igen.

Eftertanke och planering är viktigt. I många sammanhang är det klokt att förbereda insatser med hjälp av de tre stegen *se – analysera – handla*. Betydelsen av att göra en omvärldsanalys i den strategiska planeringen av församlingens diakonala verksamhet betonas ofta. Erfarenheten visar dock att omvärldsanalysen alldeles för ofta stannar vid att bara bli en omvärldsbeskrivning. Då går man direkt från *se* till *handla* utan att försöka tolka vad man ser. Detta gör att det många gånger kan vara svårt att i en församlings pastorala program urskilja något samband mellan omvärldsbeskrivningen och det diakonala arbete som församlingen vill prioritera.

Analysen är det nödvändiga steget mellan vad församlingsledningen ser och vad man därför bestämmer sig för att göra. En analys av den lokala situationen innebär inte enbart att skriva fram statistikkurvor utan också att lägga ett teologiskt och pastoralt raster över den bild man ser av det egna närsamhället. I analysarbetet ligger även att se ur de osynliggjordas perspektiv, barns såväl som vuxnas. Hur ser deras bild av verkligheten ut? Vad kan vi lära oss av dem? Detta kan göras på olika sätt, men det naturligaste är att hitta former så att de som annars inte hörs

får vara delaktiga och själva formulera sig i analyskedet av församlingens planering. Att arbeta på det sättet tror vi kan vara både effektivt och förnyande. Det innebär att verkligen försöka lyssna kontextuellt i det som är församlingens lokalsamhälle. Det kan provocera församlingens invanda synsätt, leda till en befrielse från slentrian och en upptäckt av att mer inkluderande arbetsformer kan öppna nya vägar.⁹

SVENSKA KYRKAN – EN DEL AV DET SVENSKA CIVILSAMHÄLLET

Ofta talar man om att ett demokratiskt samhälle kan delas in i fyra olika delar eller sammanhang, där varje individ har en plats i alla fyra sammanhangen:

- *Staten* med de offentliga institutioner som är knutna till den
- *Marknaden* med dess institutioner och aktörer
- *Civilsamhället* bestående av en mängd små och stora, frivilliga och självständiga sammanslutningar mellan individer
- *Familjen* eller släkten som utgör den mest privata sfären

Enligt denna indelning är Svenska kyrkan, som fram till år 2000 hörde till de offentliga institutionerna, idag en del av det svenska civilsamhället.

Möjlighet till samverkan med olika parter har stor betydelse i den diakoni som den lokala församlingen bedriver. Sedan relationerna mellan Svenska kyrkan och staten förändrades räknas kyrkan definitionsmässigt till det svenska civilsamhället där den utgör den i särklass största organisationen. Lokalt förekommer idag på många håll en samverkan med andra organisationer inom civilsamhället. Det finns all anledning att bredda och stärka dessa kontakter.

Vidare behöver en församling ett kontaktnät inom den offentliga sektorn. Det kan handla om olika enheter i kommuners och läns förvaltning och om myndigheter som Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen och Migrationsverket. Kanske kan Svenska kyrkans församlingar ibland vara en möjlig plattform för gränsöverskridande och samordnade insatser för en viss målgrupp. För människor som av olika skäl har svårt att närma sig myndighetsverige kan församlingen vara en resurs som kompletterar socialtjänsten. I första hand bör dock församlingen ge kunskap och vägledning så att den som har rätt till stöd i vårt samhälles välfärdssystem också hittar vägar för att få tillgång till det stödet.¹⁰

En särskild form av samverkan är när en församling utför en verksamhet för det offentligas räkning. Det kan ske i olika uppdragsformer. För församlingen innebär det att utifrån ett eget diakonalt motiv bedriva en verksamhet med i huvudsak extern (offentlig) finansiering på de villkor som uppdragsgivaren ställer. Enligt kyrkoordningen är detta definitionsmässigt en näringsverksamhet. Om en sådan verksamhet har en naturlig anknytning till församlingens grundläggande uppgift är den tillåten för en församling (kyrkoordningen 2 kap. 2 §). Det krävs då att församlingen utifrån sin identitet och uppgift kan motivera varför verksamheten ska bedrivas. Att motivet skulle vara att ge ett ekonomiskt överskott för att finansiera annan församlingsverksamhet vore däremot inte förenligt med kyrkoordningens bestämmelse.

I policydokumentet *Svenska kyrkans roll och uppgift i den svenska välfärden – en plattform* formulerar kyrkostyrelsen 2013

tre möjliga roller för Svenska kyrkan när det gäller välfärdsfrågor. Kyrkan kan vara:

- röstbärare och påverkansaktör
- samverkanspart
- utförare av välfärdstjänster.

Dessa roller behöver hållas ihop och samspela i de olika uppgifter en församling engagerar sig i. Den kanske vanligaste verksamheten som församlingar för närvarande bedriver som utförare av välfärdstjänster är fristående förskolor. Andra exempel handlar om arbetsmarknadsrelaterade insatser, integrationsarbete, flyktingboenden och gruppboenden.

Det är viktigt att fästa stort avseende vid frågan om hur kvaliteten i en verksamhet ska kunna upprätthållas när en församling förbereder eller reflekterar över möjligheten att gå in som utförare av någon form av välfärdstjänst. När det gäller engagemang och professionalitet är det i dessa fall inte fråga om ett antingen-eller utan om ett nödvändigt både-och.

Diakoniinstitutioner och stadsmissioner är självständiga verksamheter som står nära Svenska kyrkan. Det finns goda skäl för församlingar och stift att vara öppna för en samverkan med dem i syfte att utveckla kyrkans diakonala arbete. Inte minst kan detta gälla i fråga om olika välfärdsuppgifter. Diakoniinstitutioner och stadsmissioner delar kyrkans grundvärderingar och har utifrån sin kvalificerade verksamhet djupa kunskaper om sammanhang som är väsentliga för kyrkans diakonala insatser. Vi ser det för

vår kyrka betydelsefulla i att den diakoni som de diakonala institutionerna bedriver stärks för att kunna fungera som en kunskaps- och inspirationskälla för församlingsdiakonin. Samtidigt ser vi att diakoninstitutioner och stadsmissioner tillför vårt samhälle omistliga grundvärderingar genom den vård och sociala omsorg de praktiserar.

”Jourhavande präst”, som nås över nödnumret 112 (kan även kontaktas via chatt och digitalt brev), är också en del av kyrkans diakoni. Tjänsten utförs idag som ett uppdrag från staten till Svenska kyrkan och är i första hand en suicidprevention. Jourhavande präst påminner om att själavårdande samtal kan vara en del av kyrkans diakoni. En av kyrkans professioner använder här sin speciella kompetens och absoluta tystnadsplikt för att möta ett behov hos människor i akut existentiell kris. I denna tjänst samverkar församlingar, stift och Svenska kyrkans nationella organisation för att den enskilde som känner ångest nattetid direkt ska kunna komma i kontakt med en präst. Jourhavande präst är ett bra exempel på när det diakonala behovet får styra organisation och verksamhet i kyrkans diakoni.

Att ge röst åt utsatthet

Kyrkans diakoni har en viktig uppgift i att förstå och möta den enskildes behov och att stärka människors möjligheter att ta eget ansvar och tala för sig själva. Men den eller de som befinner sig i underläge i vårt samhälle har ofta svårt att ta plats i samhället. Därför är det också en viktig diakonal uppgift att identifiera

och sätta ord på strukturer som ökar människors utsatthet eller minskar deras möjlighet att förändra sin situation.

I detta sammanhang är det viktigt för oss att peka på två komplicerande förutsättningar. Den ena är att när vi möter någon som är i behov av stöd är utgångsläget för det mesta ojämnt: den som behöver stöd är i underläge och den som hon eller han vänder sig till upplevs ha ”makt”. Det är viktigt att vara medveten om detta för att på ett klokt sätt kunna hantera en situation som den som är i underläge alltid känner av tydligast. Den andra komplikationen handlar om att vi som människor är benägna att alltid förlägga svaghet utanför oss själva. ”Vi” tenderar att tänka på ”dem” som hamnat i utsatthet. I själva verket bör den grundläggande relationen kännetecknas av ömsesidighet och mänsklig solidaritet med utgångspunkt i vår gemensamma bräcklighet. Erfarenheten säger att i något läge är den ene i en utsatt situation, i nästa den andre. Denna insikt kan göra det lättare för oss att hantera det ojämliga utgångsläget. Idag är det du, imorgon kan det vara jag. Vi är båda tiggare längs livets pilgrimsväg. Den medvetenheten minskar inte professionaliteten – snarare tvärt om.

Ibland har uppgiften att ge röst åt utsatthet kallats profetisk eller politisk diakoni. Denna viktiga sida av kyrkans diakonala verksamhet bör utföras med urskiljning och eftertanke. I församlingens strategiska planering är det viktigt att det finns en öppenhet för denna funktion i församlingsdiakonin. Det kan handla om att formulera sig offentligt i olika sammanhang, men det kan också vara fråga om att i handling visa att det finns alternativa metoder eller verksamhetsformer.¹¹

Resurser och medarbetare

Till planeringen av vad en församling vill uppnå och utföra med sin diakonala verksamhet hör också frågan om vilka metoder man vill använda och vad detta kräver för resurser, inte minst personalresurser.

Svenska kyrkan utbildar och viger diakoner. De vigs till ett karitativt uppdrag med särskild inriktning på medmänsklig omsorg och socialt ansvarstagande. Diakonerna är högskoleutbildade medarbetare med en specialkompetens inom det sociala området. I vigningsordningen sägs att de ska vara ett ”barmhärtighetens tecken”, ett synligt tecken på den diakoni som är en kalleselse för alla döpta. Till diakonernas uppgift hör att inspirera och utrusta församlingens döpta till ett diakonalt förhållnings-sätt och en diakonal handlingsberedskap. Tillsammans med församlingens diakon eller diakoner ska också övriga medarbetare, anställda och ideella, ses som diakonala resurser.

Den diakonala verksamheten i en församling kan organiseras på olika sätt allt efter lokala förhållanden. Därför ställer inte kyrkoordningen några krav när det gäller antalet diakontjänster. Vi ser det dock som en målsättning att det ska finnas minst en diakontjänst i varje pastorat eller fristående församling.

Församlingens ledning får inte göra misstaget att tro att man kan anställa bort ansvaret för dess diakoni. En central målsättning för församlingsdiakoner och andra anställda medarbetare bör vara att fungera som *möjliggörare* – alltså att upptäcka och mobilisera de latent resurser som finns i församlingen. Där

finns människor med kvalificerad kompetens, kraft och energi att ta till vara då församlingens diakonala verksamhet ska planeras och genomföras. Teologiskt är detta motiverat genom att även den diakonala uppgiften är en del av de ”döptas och troendes prästadöme”.¹² Till den tjänsten är alla kristna kallade och vigda genom dopet. Det är viktigt att se volontära insatser som en tillgång som på ett avgörande sätt kan ge kraft till en församlings diakonala arbete.

Att leda all verksamhet i församlingen – också dess diakoni

I kyrkoherdens ansvar att leda församlingens verksamhet ingår också att leda specifika diakonala insatser. Övergripande strategier ska formuleras i församlingsinstruktionens pastorala program. Tillämpningen av dessa strategier följer sedan i det dagliga arbetet.

Vi har betonat att allt eftersom förutsättningar och behov förändras måste också den diakoniverksamhet som församlingen bedriver förändras. Den nödvändiga situationsanpassningen ställer stora krav på diakoner och andra medarbetare. Eftersom uppdraget hela tiden förändras behöver det finnas ett tydligt samspel mellan kyrkoherde och medarbetare för att formulera konkreta prioriteringar, ramar och utvecklingsmöjligheter. Detta stöd är viktigt för att de som står i det dagliga arbetets frontlinjer inte ska slitas ner av behov som ständigt är större än möjligheterna att möta dem.

Sammanfattningsvis behöver församlingsinstruktionens och kyrkorådets strategier konkretiseras i kyrkoherdens ledning, samordning och tillsyn av det diakonala arbete församlingen bedriver. I ansvaret för detta och för att forma en bra process i församlingens arbetslag kan diakonipastoralen på Svenska kyrkans intranät vara ett användbart verktyg.¹³

En viktig strävan för församlingens ledning och medarbetare måste vara att diakoni som förhållningssätt också ska prägla församlingen som arbetsplats. Ett sådant förhållningssätt ska genomsyra hur man bemöter varandra både bland förtroendevalda och i arbetslaget. Det är inte trovärdigt att i församlingen som arbetsplats och organisation ge uttryck för andra grundvärderingar än dem man vill gestalta i församlingens gemenskap. Det innebär en beredskap att lyssna och försöka förstå varandras perspektiv, en respekt för andras erfarenhet och kunskap, en sund gränssättning och en insikt om att min egen uppgift är en del av ett större helt. En sådan hållning är också ett viktigt korrektiv till olika trender när det gäller "management" och ledarskap. I ett diakonalt perspektiv är ledarskap alltid en tjänst åt gemenskapen.

IV. Vigda till tjänst

Vigningstjänsten är ett Andens ämbete i den meningen att den utövas i och genom Anden för att uppliva och stärka nådegåvorna i församlingen. Den särskilda profilen för diakonens uppdrag definieras i vår kyrka som karitativ. I uppdraget ligger ”att peka på Guds rikes verklighet mitt i samhället och kämpa för rättvisa, delaktighet och värdighet för alla”. Med direkt anknytning till det diakonala uppdraget växer ett specifikt kunskaps- och kompetensområde fram som kan benämnas diakoni eller diakonivetenskap.

Tro och liv är ett och ska gestaltas i församlingens gemensamma liv liksom i den enskilde kristnes liv. Detta gäller i lika grad för alla döpta. Lika lite som tro och liv kan separeras från varandra, lika lite kan de reserveras för vigda diakoner, präster eller biskopar. Var och en som är vigd till något av dessa uppdrag har ett särskilt livslångt ansvar att i trohet mot Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära utöva uppdraget så att de döpta inspireras och skickliggörs för kyrkans gemensamma uppgift. Det är i de döptas liv som tron ska gestaltas och ta form och det är därför diakoner, präster och biskopar tar emot sina uppdrag genom en vigningshandling i kyrkans gemenskap. Vigningstjänsten är ett

Andens ämbete i den meningen att den utövas i och genom Anden för att uppliva och stärka nådegåvorna i församlingen.¹⁴

Jesus gav inte sin kyrka någon kyrkoordning, inte heller någon speciell ämbetsordning. Genom tiderna har vigningstjänsten utformats på olika sätt i olika delar av kyrkan. Reformatörerna fann det riktigt att mot bakgrund av den medeltida utvecklingen och samtidens samhällsskick integrera den diakonala uppgiften i prästens ansvar. Idag är läget ett annat. Den ordning som gäller inom Svenska kyrkan är att vigningstjänsten innefattar tre uppdrag: diakon, präst och biskop. Det är inte en framkomlig väg att klarlägga denna struktur genom att göra en knivskarp gränsdragning mellan de tre uppdragen. Strukturen kommer bättre fram genom en beskrivning av vad som är deras respektive centrum eller tyngdpunkt. Uppdragens särskilda profil finns i deras centrum samtidigt som de överlappar varandra inom andra områden.¹⁵

Ett exempel på skillnad och samspel mellan vigningstjänstens olika uppdrag är ansvaret att utöva själavård. Detta ansvar gäller samtliga uppdrag inom vigningstjänsten, samtidigt som tystnadsplikten skiljer sig åt mellan diakonen å ena sidan och prästen och biskopen å andra sidan. Olikheten beror på skillnader i de olika uppdragens centrala tyngdpunkt. Diakonernas tystnadsplikt är utformad så att uppgifter kan lämnas ut efter överenskommelse med konfidenten eller i det fall en diakon åläggs att uttala sig under ed. Diakoner är också ålagda den anmälningsplikt som enligt socialtjänstlagen gäller särskilt när barn

misstänks fara illa. Prästers och biskopars absoluta tystnadsplikt gör det möjligt för en konfident att i bikt eller enskilt samtal söka den förlåtelse som kan hela och upprätta till förnyat ansvarstagande. Prästen lyssnar på Kristi vägnar; Kristus tiger och därför ska också prästen tiga. Arten av tystnadsplikt är alltså inget som den enskilde kan välja allt efter situation utan den är bunden till respektive uppdrag. Denna struktur med ett profilerat centrum och därtill överlappande ansvarsområden kommer också till uttryck i de tre vigningsordningarna, som både innehåller likalydande delar för alla uppdrag och andra för uppdragen sinsemellan särskiljande delar.

Den särskilda profilen för diakonens uppdrag definieras i vår kyrka som karitativ.¹⁶ I uppdraget ligger ”att peka på Guds rikes verklighet mitt i samhället och kämpa för rättvisa, delaktighet och värdighet för alla”.¹⁷ När kyrkomötet fastställde 2000 års kyrkoordning konstaterades att ”det finns en mycket stark uppslutning kring ett karitativt präglat diakonat”¹⁸. En signal om vad detta innebär får man genom de utbildningskrav som ställs på en diakon där en särskild inriktning mot vård, omsorg och socialt arbete kan urskiljas.

Diakonins riktning ska vara såväl inåt, in i församlingens inre liv, som utåt på samhällsarenan. Denna avvägning gäller också diakonens roll. En församlingsdiakon bör inte låta sig uppslukas av inåtriktat församlingsarbete. Det är samtidigt viktigt att församlingens diakon, liksom övriga anställda medarbetare, har sin naturliga plats i gudstjänstfirandet. De döptas kallelse till diakoni

och församlingens gemensamma diakonala tjänst behöver vara förankrad och synlig i gudstjänsten, något som inte minst sker genom att församlingens diakon är närvarande¹⁹. Det finns inte någon en gång för alla given form för hur detta synliggörande ska gestaltas. Det bör naturligt anknyta till den lokala församlingens tradition och samtidigt ge utrymme för den gudstjänstfirande församlingens delaktighet i den liturgiska gestaltningen.

Ett viktigt diakonalt ansvar i församlingen är att den nöd och utsatthet som människor möter och lever i också tydligt får bäras fram i gudstjänstens förbön. En del av diakonens uppdrag är därför att inspirera och skickliggöra de döpta i församlingen till förbörens tjänst. I själva gudstjänstgestaltningen kan detta ta sig olika uttryck, bara syftet är klart. Det handlar om att tydliggöra att de som samlas till församlingens mässfirande tillsammans med bröd och vin också bär fram hela världens och sin egen nöd inför Gud. Att efter måltiden åter låta sig sändas ut är att få bära med sig välsignelsen från bordsgemenskapens delande till mötet med medmänniskorna. Subjektet i förbönen ska vara ett ”vi”, det är hela den gudstjänstfirande församlingens gemensamma bön.

Vi värdesätter och vill stärka den gestaltning som diakonens uppdrag har kommit att få i vår kyrka och som kommer till uttryck i kyrkoordningen och vigningsordningen. Med direkt anknytning till det diakonala uppdraget växer nu ett specifikt kunskaps- och kompetensområde fram som också det kan benämnas ”diakoni” eller i vissa sammanhang ”diakonivetenskap”. Utformningen av diakonens uppdrag med dess tydligt karitativa

profil möjliggör ett samspel med övriga uppdrag i vigningstjänsten och en naturlig förankring i församlingens liv. Det ger förutsättningar att mobilisera kyrkans folk i vår tids existentiella och sociala brännpunkter.

V. Brännpunkter för kyrkans diakoni idag

I detta kapitel pekar vi på några områden där vi uppfattar att det i dagens samhälle bränner till för kyrkans diakoni. Bland annat lyfter vi fram individualism, ekonomism och samhällets isärdragning. Vi ger också exempel på de goda spår som diakoni lämnar efter sig, som hopp, sanning, protest och en erfarenhet av nådens realitet. I en tillvaro där allt riskerar att uppfattas som en marknad ställs konsumtion mot kommunion i mötet med kristen tro. Nåden som en Guds gåva och ett kännetecken på kyrkans gemenskap understryker att människors värde inte är beroende av vad de gör och kan utan av vad de är: människor.

Sju exempel

Vi har tidigare betonat betydelsen av att kyrkans diakoni utgår från den lokala situationen, att den måste vara kontextuell. Det finns stora skillnader i utgångsläge för olika församlingar beroende på sådant som befolkningsstruktur, näringsliv, utflyttnings- eller inflyttningsbygd, bakomliggande historia och kultur med mera. Men det är också möjligt att utöver dessa skilda lokala

förutsättningar identifiera mer generella områden där vi uppfattar att det i dagens svenska samhälle bränner till för kyrkans diakoni. Spaningen efter sådana brännpunkter behöver ständigt pågå liksom reflektionen kring vad de beror på och hur de klokt bör bemötas. I den reflektionen är det viktigt att minnas att kyrkan inte står vid sidan om detta samhälle utan är en del av det. Eftertanken behöver därför också rymma en kritisk självreflektion.

Det vi lyfter fram i det följande ska ses som exempel för att inspirera till egen fortsatt spaning och reflektion. Listan hade kunnat göras mycket lång. Det är ett gemensamt ansvar i kyrkan att spana, tolka och agera: att *se – analysera – handla*.

Individualism: I den kontinuerligt publicerade mätningen World Values Survey utmärker sig svenskars värderingar på två punkter i jämförelse med andra länder. Den första är individualismen.²⁰ Efter det tidigare industrisamhällets kollektiva tänkesätt tar vår egen tids verklighetsuppfattning generellt sin utgångspunkt i den enskilda individen. Detta behöver problematiseras för att mötas på ett klokt sätt. Samhället rymmer en individualismens mångfald och ställer krav på att individen i allt fler situationer ska göra sina egna val. Det gäller allt från dagligvaror till livsåskådning. När detta drivs till sin spets blir individen den givna mittpunkten i sitt eget universum. I viss mån kan man uppfatta att individualismen är ett svar på det mångkulturella samhället, med en större frihet än tidigare för individen och gruppen i förhållande till det

omgivande samhället. Detta individualistiskt präglade samhälle, som rymmer mycket gott och befriande, har dock även en baksida som kännetecknas av rotlöshet, värderingsmässig osäkerhet och en stor ensamhet.

Inomvärldslighet: Det andra draget i svensk kultur som framhävs i World Values Survey är den slutna verklighetsuppfattningen. Verkligheten uppfattas i allmänhet som immanent – möjlig att mäta och utforska – utan några öppningar för en transcendent eller ”himmelsk” verklighet. Med en immanent verklighetssyn blir det svårt att tänka sig en personlig Gud, en ”någon”, men lättare att tala om gud som en känsla eller som ”något” i tillvaron. Kanske bidrar detta till att många människor kan känna ett främlingskap för religion. Det gäller både i förhållande till kristna kyrkor och i relation till andra religiösa samfund. Ibland går det så långt att man kan uppfatta ett slags beröringsångest i vårt samhälle gentemot all religion. Det kan leda till att man ängsligt sätter en ”sektstämpel” även på Svenska kyrkans diakonala insatser. Risken är att människor förlorar förmågan att bedöma skillnaden mellan sund religionsutövning och religiös fanatism, och därmed också förlorar tillgången till religionen som en orienteringsmöjlighet och en etisk kompass för det mänskliga samspelet i samhället.²¹

Ekonomism: I våra kyrkor predikar vi regelbundet över Jesu ord om att välja mellan Gud och Mammon. Det ger anledning att

reflektera över vad som ytterst är utgångspunkten för de tanke-mönster som formar vår bild av verkligheten. Slående ofta används idag ekonomiska termer för att uttrycka olika sammanhang i våra liv. Som människor beskrivs vi allt oftare som ”kunder”, även på läkarmottagningen eller i församlingsverksamheten. Vi ”investerar” i allt från tid med barnbarnen till förebyggande hälsovård. Vi kan fråga om det ”lönar sig” att hälsa på den gamle imorgon när vi egentligen undrar om det är klokt, och i en diskussion kan någon säga: ”Jag köper inte din uppfattning”, när innebörden är att den andre inte har lyckats övertyga mig. Det är djupt oroande att tänka sig att detta språkbruk speglar eller bidrar till en övergripande bild av verkligheten där hela livet betraktas som en affär. Omedvetet smittar språket av sig på tanken och hela samhället – eller hela tillvaron – förvandlas till en marknadsplats där det som är rationellt och lönsamt har prioritet. Ibland sker det kanske också i kyrkans sammanhang. Vi bör exempelvis noga se upp med hur vi argumenterar för dop och medlemskap i kyrkan. Motivet får inte vara att detta ”lönar sig”, lika lite som vi kan förkunna Jesu korsdöd som ett ekonomiskt motiverat projekt.

Det går knappast att komma från kontrasten mellan vad som ger människan värde i Guds ögon och vad som värderas med utgångspunkt i en ekonomiskt rationell kalkyl²². I en tillvaro som uppfattas som en marknad blir konsumtion det som ger livet mening. I mötet med kristen tro ställs konsumtion mot communion.

Isärdragning: En annan brännande fråga handlar om de växande sociala och ekonomiska klyftorna i vårt samhälle. Kartläggningar under en lång följd av år visar att avståndet mellan rika och fattiga successivt ökar. Samhället dras isär. Det talas om ”utkantsmänniskor”, vilket visar sig vara en förskönande omskrivning. Det handlar snarare om en social utestängning där människor inte bara hamnar i utkanten av viktiga samhällsområden utan helt utanför dem. Social utestängning syftar på icke-deltagande i exempelvis arbetsmarknad, politik, kultur, fritidsaktiviteter, utbildning och boende. Den leder till en gradvis marginalisering och resulterar i ett socialt och ekonomiskt utanförskap²³. Detta leder också till ökad ohälsa. Det finns ett tydligt samband mellan låga inkomster, låg utbildning och sämre hälsotillstånd²⁴. På större orter kommer samhällets ökande sociala klyftor också till uttryck i en bostadssegregering, som naturligtvis också präglar församlingslivet på dessa orter. En kyrkoherde i en förortsförsamling ger situationsbilden:

I kvällens skymning möts människor till mässa i kyrkan. Ett tjugotal personer samlas denna kväll till bön och för att dela nattvarden. På ytan ser vi olika ut, mångfalden är tydlig. Det sorgliga i bilden är att livets orättvisor är så tydliga i rummet. Flera lever på marginalerna och har aldrig något över. Någon behöver tigga för att få mat för dagen, andra kan åka hem till villan där lammgrytan puttrar på spisen. Någon lever i utanförskap på grund av att

språket aldrig gick att lära sig, andra reser utomlands så ofta de kan. Kontraster och skillnader göms under leenden och fridskramar. Och vi tänker – du kunde varit jag, och jag kunde varit du.²⁵

En annan dimension av samhällets isärdragning är urbaniseringsprocessen och den därmed accelererande utarmningen av landsbygden. Tomma hus, igenväxta åkrar, igenbommade affärer och stängda skolor är bilden man kan få när man färdas genom landsbygden i de flesta stift idag. Förändringen går fort och ofta kan man se skillnad från ett år till ett annat. För dem som blir kvar är det en deprimerande verklighet. I en introduktion till en forskningsrapport om kyrkan och glesbygden beskrivs situationen så här:

Glesbygd präglar människors vardag på många håll i Sverige. Där läggs offentlig och privat verksamhet ner. Där minskar arbetstillfällena och det är ofta långt till skola och sjukvård. Eftersom staden utgör norm och referens för samhällsutveckling och politiska beslut har glesbygder hamnat utanför tankekartan eller så uppfattas de enbart som ett problem.²⁶

Det är inte självklart att den samhälleligt accepterade ”tankekartan” ger en rättvisande bild av verkligheten. En uppgift för kyrkan och dess diakoni är att stärka den glöd, livskraft och

framtidstro som finns där människor vill leva kvar i mindre samhällen och på landsbygden. Vi ser goda exempel på hur lokala församlingar kan stödja socialt företagande eller tillsammans med andra organisationer i civilsamhället ta gemensamt ansvar för att samhällsservicen ska fungera för människor i sådana bygder.

Världens nöd: De sociala och ekonomiska klyftorna måste ses i ett vidare perspektiv än det nationella. Europa och världen finns idag närvarande på ett påtagligt sätt i våra dagliga liv. Kommunikation och media överbryggat geografiska avstånd och ger kontinuerlig tillgång till globala perspektiv. De snabba kontakterna får många positiva konsekvenser. Kunskapen om andra kulturer växer, främlingskapet kan minska och erfarenhetsutbytet ökar. Tack vare detta har fattigdomen i världen aktivt kunnat bekämpas och hälsovården förbättras med påtagligt goda effekter.

Att världen blivit mer närvarande märks också där vi själva bor. Samhällsbilden både i stad och på landsbygd har blivit till en daglig mötesplats mellan den fasta befolkningen och fattiga EU-migranter som lever här under provisoriska och otrygga förhållanden. Flyktingar från krig och konflikter i olika delar av världen tar sin tillflykt till vårt land. När detta biskopsbrev skrivs ser vi oväntat stora grupper människor på flykt från Europa och Sverige. Det är av en omfattning som Europa inte ställts inför sedan andra världskrigets slut.

Människor reagerar på olika sätt när världen omkring dem och andra människors nöd och utsatthet blir så närvarande. Den moraliska kompassnålen i EU-länderna svänger våldsamt när så många människor desperat söker en fristad. Den bibliska frågan blir åter aktuell: ”Ska jag ta hand om min bror?” (1 Mos 4:9). För kyrkans diakoni blir det en utmaning att samverka med alla goda krafter i mötet med den enskilda människan, att motverka rädsla och fientlighet och att arbeta strukturellt. Budet att älska vår nästa har inga förbehåll vare sig när det gäller medborgarskap, språk eller religion.

Det är dessutom bara drygt hundra år sedan fattiga människor lämnade Sverige i tusental i hopp om ett drägligare liv i Nordamerika. Idag finns i vårt land ett välstånd som gör det möjligt att välkomna människor som söker efter en framtid i fred för sig själva och sina barn.

Hotade självklarheter? Demokrati står för mer än ett formellt styresskick. Om vår demokrati reduceras till enbart ett tekniskt system lever vi farligt. Ett sammanhållande kitt i ett demokratiskt samhälle är övertygelsen att vi människor behöver varandra. Medmänsklighet är ingen självklarhet i samhället utan en värdering som behöver erövrats och tillämpas på nytt av varje generation. Med detta uttrycker vi också insikten om att vad som varit en självklar förutsättning för ett demokratiskt samhälle inte självklart förblir så. Levande och tillämpade grundvärderingar som medmänsklighet, solidaritet, personlig autonomi

och integritet utgör förutsättningen för en fungerande demokrati och inte tvärtom. Därför behöver samhällets och demokratins grundvärderingar vara rotade i sin samtids kultur, folkbildning och religion. Civilsamhället har speciella möjligheter och ett särskilt ansvar för att försvara och stärka medmänsklighet som samhällskraft. För Svenska kyrkans diakoni är detta ett samhällsansvar, en utmaning att slå vakt om människans värde och värdighet genom att praktisera medmänsklighet och omsorg.

Klimatkris: När vi förstår klimathotets allvar och inte uppfattar att det finns handlingskraft i världen för att motverka hotet leder klimatfrågan också till en existentiell oro. Utsläppen av växthusgaser ökar fortfarande trots vetenskapen om dess skadliga följder. Under den senaste tiden finns tendenser till att utsläppen minskar men inom bara några år måste utsläppen tydligt vända neråt, vilket inte är helt omöjligt. Inom ramen för FN:s klimatförhandlingar skapas gemensamma system för att det ska ske och för att det ska kunna följas upp. De allra flesta ungdomar i Sverige – 80 procent – oroar sig dock för hur den bristande förmågan att hantera klimatförändringarna ska påverka deras och världens framtid. Hur världens klimatkris hanteras är också en fråga om rättvisa och solidaritet med världens fattiga, de som idag mest påtagligt får känna av de rika ländernas misshushållning med jordens tillgångar. Den etiska och andliga dimensionen av klimatfrågan är omöjlig att bortse från. Vi har utvecklat detta närmare i vårt biskopsbrev om klimatet.²⁷

Diakonins spår

Diakoni är rotad i vår kristna tro och bär sin frukt i de goda gåvor som Gud genom sin kyrka vill ge till världen och till det samhälle som kyrkan alltid är en del av. Som döpta till ett liv i gemenskap lever vi med insikten att vi i vår egen mänskliga skörhet både kan få ge och ta emot av andra människor i deras utsatthet. Diakoni som ett ömsesidigt givande och mottagande lämnar spår efter sig, goda spår.²⁸

Hopp. Evangeliet om Kristus innebär nya öppningar där alla utvägar har verkat stängda. I vårt medialt exponerade samhälle framstår ofta den lyckliga, vackra och framgångsrika människan som alltings mått. Det blir en press att leva upp till sådana ideal och svårt att hantera motgångar, livets mörka sidor, sjukdom och död. Kristus visar ett annat mönster där han inte väjer för tillvarons smärta och förluster utan öppnar en väg genom död till liv. Det är ett mönster där hoppet ger kraft.

Hoppet är en av trons skatter, något av det viktigaste vi kan förmedla: Ge inte upp! Det kristna hoppet har ofta beskrivits som hopp om ett himmelskt ”sedan”, men lika viktigt är insikten att den himmelska verkligheten redan nu finns osynlig mitt ibland oss. I kyrkans tradition talar vi ibland om att ”sorgen och glädjen vandrar tillsammans” – ett uttryck för erfarenhetsbaserad realism. Diakoni kan innebära närvaro i det svåra så att själva närvaron förmedlar ett hopp att Gud är större än alla destruktiva krafter. I vårt samhälle är denna hoppets närvaro

också betydelsefull i stadsdelar och sammanhang där människor upplever sig strandsatta och hopplösheten breder ut sig. När andra drar sig undan är det en utmaning att i Jesu namn bli kvar.

Sanning. Inför världens och den egna ortens problem utmanas vi att söka efter ett "underifrån"-perspektiv istället för de vanliga "uppifrån"-perspektiven. När evangelierna skildrar Jesus ger de oss ett föredöme i hans sätt att lyssna och därigenom myndiggöra dem han möter. Han mötte inte människor som objekt utan som medmänniskor och gav dem möjlighet att själva sätta ord på sin verklighet. Om vi följer Jesu förhållningssätt och ger utrymme för människor att formulera sin verklighet ger det ofta andra berättelser än de etablerade. Det är viktigt att våga ifrågasätta och inte oreflekterat utgå från de värderingar av människor och sammanhang som är offentligt antagna eller medialt formulerade.

Protest. Det finns ett samband mellan sanning och protest. Att lyssna in rösterna från samhällets marginaliserade och ta dem på allvar innebär också att vara beredd att ta konsekvenserna. Det kan innebära att stödja människor så att de kan sätta sina ord på obekväma sanningar. Det kan också betyda att gå in i uppdrag att själv formulera och protestera mot det som är destruktivt eller mot strukturer som exploaterar skapelsen. Detta är särskilt utmanande eftersom kyrka och församling också kan utgöra en del av sådana förtryckande strukturer. Alltså rymmer diakoni även självkritik och beredskap till omprövning, både när det

gäller den personliga livsföringen och kyrkans gemensamma ställningstagande och agerande.

Konstruktiva förebilder. Till diakonins profetiska sida hör att våga pröva och ge positiva exempel på hur god medmänsklighet kan stärkas i vårt samhälle. Erfarenheten säger oss att exemplets makt är stor. Erfarenheten säger också att det är enklare att ställa sig vid sidan och peka på allt som är fel än att våga engagera sig för att bygga det goda i samhälle och kyrka. Att som kyrka vara delaktig i att forma goda exempel ger trovärdighet. Ett levande diakonalt engagemang som resulterar i goda metoder eller modeller ger ringar på vattnet.

Frigör den egna förmågan. Ett väsentligt drag för diakoni är att inte ta över initiativet från en annan människa som därigenom blir ännu mer övertygad om sin oförmåga. Alternativet är att finnas bredvid, att följa och guida på ett sådant sätt att kraft och frimodighet växer och de egna resurserna stärks. Kyrkans diakoni handlar om att frigöra den inneboende livskraften där livet hotas. En på dessa tankar byggande metod för hur kyrkans diakonala arbete kan fungera presenteras i boken *Rättighetsbaserat arbete i kyrkorna. Introduktion och metoder*.²⁹

En ny förståelse för ”de andra”. I en värld och ett samhälle som ofta kännetecknas av splittring och brist på förståelse har diakoni en viktig uppgift att bidra till att vi lär oss uppskatta varandras

olikheter. Det är en naturlig konsekvens av försoningens gåva genom Kristus att vi i vår tur arbetar för förlåtelse och försoning mellan människor och grupper i vårt samhälle.

När sociala spänningar leder till att olika grupper formerar sig bakom en religiös fasad är det en särskild utmaning för oss som kristna att bygga broar till andra religiösa samfund. Det interreligiösa arbetet för ökad inbördes förståelse och respekt är ett sådant konkret brobyggnadsarbete. De ekumeniska initiativen från hela bredden av kyrkor inom Sveriges Kristna Råd bidrar till att ge dessa frågor ökad tyngd. Tillsammans med andra kyrkor och samfund utmanas vi i Svenska kyrkan också att bygga broar till sekulära institutioner och myndigheter.

Förståelsen för människors rättighet att få sina andliga behov respekterade och för religion som en naturlig del av samhällslivet är grundläggande för en sund samhällsutveckling. Det finns många bra exempel på samarbete mellan Svenska kyrkan och olika aktörer både inom den offentliga sektorn och bland civilsamhällets organisationer.

Erfarenheten av nåd som realitet i livet. Den lutherska traditionen pekar på den överflödande nåden som ett kännetecken på kyrkans gemenskap. Nåd är en Guds gåva som vi får ge vidare, inte bara i mötet med enskilda utan också som ett grundvärde i samhällsbygget. Nådens gåva understryker att människors värde inte är beroende av vad de gör och kan utan av vad de är: människor. Guds kärlek är inte prestationsrelaterad.

VI. Avslutning

Ett återkommande tema i detta brev är att diakonins uttrycksformer beror på samtidens och sammanhangets behov. Det innebär ett kunskapsbehov och ett krav på en kontinuerlig verksamhetsutveckling inom kyrkans diakoni. Avslutningsvis vill vi därför understryka att Svenska kyrkan ständigt behöver utveckla kompetens, verksamhetsformer och kvalitet i sitt diakonala arbete.

I Svenska kyrkans medlemsundersökningar värderas de diakonala verksamheterna genomgående mycket högt. Uppenbarligen finns det ett förtroende för att kyrkans namn borgar för kvalitet. Det är viktigt att kyrkans diakoni motsvarar ett sådant förtroende. Den goda viljan behövs alltid men är inte alltid tillräcklig för ett krävande diakonalt arbete. Tydliga ramar och rutiner är liksom en öppen utvärderings- och förbättringsprocess sådant som naturligt behöver vara inbyggt i olika former av diakonal verksamhet.

För kyrkans diakoni i hela dess bredd är insikten om diakoni som ett kunskaps- och kompetensområde avgörande. Utbildningen av diakoner har därför stor betydelse. Det är också viktigt att på sikt bygga upp en möjlig fortsatt utbildningsväg för diakonerna inom diakoni och diakonivetenskap efter grundutbildningen. I flera av våra grannländer finns denna möjlighet och en sådan utveckling borde också kunna komma till stånd hos

oss. Även när det gäller mer renodlad verksamhetsutveckling skulle säkerligen en effektivare spridning av modeller och metoder kunna ske. Diakonala ”hantverksmässor” för ett ökat sådant erfarenhetsutbyte skulle kunna vara en spännande tanke.

För kompetenshöjande insatser inom det diakonala området finns det mycket att hämta också utanför Svenska kyrkans egna sammanhang. Ersta Sköndal högskola, ägd av tre av våra diakoninstitutioner, är en viktig resurs för kyrkan och för hela civilsamhället. Uppsala universitet har kunnat erbjuda kurser med diakonivetenskaplig inriktning. Diakonivetenskaplig forskning sätter också in vår egen utveckling i ett internationellt och ekumeniskt sammanhang. På den ekumeniska arenan och i relation till EU och europeiska socialpolitiska frågor är Eurodiaconia en viktig ingång. Branschorganisationen Famna kan vara en tillgång för det diakonala arbetet i församlingar. Där kan man få stöd för utveckling av kvalitetsarbete och för verksamhetsbaserade nätverk.³⁰

I ett diakonalt förhållningssätt ligger att bära fram det vi möter av mänsklig nöd och utsatthet till Gud som kan göra mycket mer än vad vår fantasi sätter gränser för³¹. Förbönen innebär att vi får ta Guds möjligheter med i beräkningen samtidigt som vi kan vara realister nog att inse våra egna begränsningar. När man i ortodox tradition har uttryckt att diakoni är ”liturgin efter liturgin” är det sambandet och växelspelet mellan gudstjänst och människolivets vardag som lyfts fram. Vi vill gärna understryka detta. Den nöd och utsatthet vi möter i vardagslivet får vi bära

med oss in i församlingens gudstjänst och förbön. Gudstjänsten avslutas med sändningen: vi sänds ut till vår guds-tjänst i vardagslivet. Den beröring och välsignelse vi får i liturgin får vi bära med oss ut i samhällsvimlet och vardagens möten, till de människor vi lever tillsammans med.³²

I dopvattnet berörs vi av Guds förvandlande kärlek. I tro och liv får vi ge Gud vårt gensvar. Som kristna får vi uttrycka vår tro genom kärlek, omsorg och solidaritet med medmänniskor och med hela skapelsen. Där livet hotas kan Kristus frigöra livskraft.

*Öppna mig för din kärlek. Världen behöver mig.
Världen behöver din kärlek strömmande genom mig.*

*Forma mig för ditt rike. Uppväck mig, ge mig liv.
Tag mig nu in i din lydnad. Herre, förvandla mig.*

*Nu till din tjänst, o Herre, ger jag min kropp och själ.
Låt mig ur döden få uppstå. Kristus, du livet är.*

*Omslut mig med din kärlek. Världen behöver mig.
Världen behöver din kärlek strömmande genom mig.
(Sv. Ps. 96, text av Arne H. Lindgren)*

Bakgrundsfakta

1. Historisk bakgrund till diakoni i Svenska kyrkan idag

Ordet ”diakoni”, som idag är en etablerad term, har en ganska kort historia i vårt svenska språk. Första gången det förekommer i skrift är 1848, i samband med förberedelserna för etableringen av Ersta diakonissanstalt i Stockholm (nuvarande Ersta diakoni). En ”diakonissanstalt” var då något nytt och tidigare okänt i Sverige.³³ Inspirationen till Ersta finner vi i första hand på den europeiska kontinenten.

Europeiska förebilder

Europa präglades under första hälften av 1800-talet av Napoleonkrigen och dess konsekvenser. Många människor led nöd. Invalidiserade soldater, föräldralösa barn och svältande vuxna drev omkring. På många håll rådde både politisk och social oro. Den öppna nöden inspirerade till kristet motiverade sociala insatser med betoning inte minst på sjukvård och utbildning.

Inom protestantiska kretsar på den nordeuropeiska kontinenten skapades under denna tid *diakonissanstalter*. Ogifta kvinnor, diakonissor, utbildades för att på anstalternas institutioner kunna ge vård och omsorg. Inom denna rörelse uppstod en traditionslinje där arbetet utgick från självständiga sällskap präglade av en pietistisk spiritualitet. Denna tradition härstammade framför allt

från den tyska diakonissanstalten Kaiserswerth, grundad 1836 av pastor Theodor Fliedner och hans hustru Friederike Fliedner. Det uppstod också en konfessionell luthersk traditionslinje där man strävade efter att tydligare anknyta arbetet till församlingarna. Här brukar man främst nämna diakonissanstalten Neuendettelsau, också i Tyskland, grundad av prästen Wilhelm Löhe 1854.

Diakonissanstalterna organiserades vanligen som så kallade *moderhus*, ett komunitetsliknande sammanhang. Från sitt hemmahus, moderhuset, sändes diakonissorna ut i olika uppgifter men behöll livet ut sin hemhörighet i moderhuset under överinseende av en föreståndare och en föreståndarinna.

Under samma period, och delvis med anknytning till tillkomsten av diakonissanstalter, växte *inremissionsrörelsen* fram. En portalgestalt inom den evangeliska inre missionen var Johann Hinrich Wichern. Han startade 1833 Rauhes Haus utanför Hamburg där man tog emot övergivna barn och ungdomar. I Rauhes Haus erbjöd man hem, fostran och utbildning. Arbetet leddes av lekmän, män som kallades diakoner.

Också på de brittiska öarna utvecklades vid denna tid liknande arbetsformer för att möta social nöd. Inom den engelska *metodismen* skapades "urban missions" med ett socialt ansvars-tagande för fattiga människor i städernas slumstadsdelar.

Svenska initiativ – diakoniinstitutioner och stadsmissioner

Det är inte långt mellan Tyskland och Sverige. Det nya sättet att möta mänsklig nöd bland tyska protestanter inspirerade till svenska initiativ. Ersta grundades med diakonissanstalten i Kaiserswerth som förebild. Knappt femtio år senare, 1898, startade Stiftelsen Stora Sköndal som diakonanstalt inom det traditionsflöde som utgick från Rauhes Haus i Hamburg. Stora Sköndal blev den enda svenska diakonanstalten medan ytterligare tre svenska diakonissanstalter grundades: Samariterhemmet i Uppsala 1882, Vårsta i Härnösand 1912 och Bräcke i Göteborg 1927. Vid Samariterhemmet märktes ursprungligen tydliga impulser från engelskt kyrkoliv, till skillnad från de övriga diakonissanstalernas tydligare orientering mot Tyskland.

Stockholms stadsmission som startade sin verksamhet 1856 är den äldsta stadsmissionen i Sverige. Senare har ytterligare stadsmissioner tillkommit. Idag karaktäriserar vi stadsmissionernas arbete som diakoni. Detta var dock inte ett språkbruk som man använde från början. Stadsmissionerna hämtade framför allt sin inspiration från den engelsktalande världen, där man inte använt diakoni-vokabulären på samma sätt som i den tysktalande protestantiska kristenheten.

Från institutionsdiakoni till församlingsdiakoni

De diakonissor som utbildades på de svenska diakonissanstalterna arbetade från början främst i anstalternas egna sjukhus och övriga verksamheter eller i fristående föreningar. Så småningom började diakonissor även arbeta i församlingar i Svenska kyrkan. Bakgrunden till detta var att man kring sekelskiftet 1900 sökte nya arbetsformer för församlingarnas engagemang för fattigvården. Fattigvården var dåtidens term för vad vi idag kallar socialtjänst och denna nyetablering av arbetsformer i Svenska kyrkans församlingar brukar kallas ”församlingsrörelsen”.

När det sociala arbetet utvecklades till en naturlig del av svenskt församlingssliv kom även detta att kallas diakoni. Ur historisk synvinkel är det alltså inte oriktigt att översätta diakoni i Svenska kyrkan med kyrkans sociala omsorg.³⁴ Summeringen blir att den försvenskade termen diakoni ursprungligen betecknade verksamheten vid diakoniinstitutioner men, efter en successiv förskjutning under hela 1900-talet, idag i första hand har kommit att kopplas samman med församlingsslivet. Det har också gjort det naturligt för Svenska kyrkan att tala om diakoni som något centralt i kyrkolivet och som en del av församlingens grundläggande uppgift (kyrkoordningen 2 kap. 1 §).

Under hela nittonhundratalet har diakoniinstitutionernas utbildning av diakonissor och diakoner utgjort en länk mellan institutionerna och Svenska kyrkans församlingar. Sedan 2014 har dock denna förbindelse brutits i och med att Svenska kyrkan övertagit det avslutande utbildningsåret för diakoner i sitt eget utbildningsinstitut.

Jämsides med denna integrering av diakoni som något centralt i svenskt församlingsliv talar vi dock fortsatt om diakoni som innefattande också sådana fristående institutioner och organisationer som stadsmissioner och diakoninstitutioner.

Diakonissa och diakon i Svenska kyrkan

Till skillnad från diakoni har ordet diakon använts under hela kyrkans historia. Under svensk medeltid betecknade ordet ett manligt kyrkligt ämbete. I katolsk, ortodox och anglikansk tradition har ordet diakon varit i bruk oavbrutet in i våra dagar och diakonatet är där alltså en del av ämbetsstrukturen, främst knutet till liturgiska uppgifter. I dessa kyrkor har diakonvigning dessutom ofta varit ett steg på väg till prästvigning. Reformerta kyrkor har efter reformationen bevarat diakonatet som ett karitativt diakonat. I lutherska kyrkor kom däremot diakonatet att upphöra under reformationstidevarvet, delvis på grund av kritiken mot diakonernas liturgiska funktion.³⁵

Sedan diakonissor (kvinnor) och senare diakoner (män) i modern tid introducerats i svenskt lutherskt kyrkoliv har efterhand en anknytning skett även till diakonatet som en del av kyrkans ämbetsstruktur. En första ordning för ”inställelse i sitt kall” infördes i Svenska kyrkohandboken 1921. Successivt har dessa ordningar allt tydligare utvecklats till en ordning för diakonvigning, fullt ut genomförd i 1987 års del II av Den svenska kyrkohandboken.

Idag är *diakon* den gemensamma beteckningen för både män och kvinnor. Genom kyrkoordningen blev diakonerna från år 2000 också kyrkorättsligt en del av kyrkans vigningstjänst, ansvariga inför biskop och domkapitel. Diakonens uppdrag i Svenska kyrkan står tydligt i den karitativa idétraditionen med ursprung i europeiskt 1800-tal och integrerad i svenskt församlingssliv alltsedan 1890-talet. Den sociala inriktningen markeras genom att Svenska kyrkan definierar sitt diakonat som ett *karitativt diakonat* (efter latinets *caritas*, ung. kärlek, omsorg).

2. Kort orientering om nutida diakonivetenskaplig forskning

I 1800-talets protestantiska Tyskland var det alltså den sociala nöden som drev fram ett kristet ansvarstagande och initiativ i form av nya arbetsformer. För att tydligt markera den kristna kallelsen i dessa verksamheter började man använda en terminologi med anknytning till Nya testamentet. Från grekiskans *diakonia* (diakoni) och *diákonos* (diakon) kunde man skapa tyska ord som i sig själva gav en kristen ideologisk profil till de nyskapade arbetsformerna. Den svenska terminologin följde den tyska: *diakoni*, *diakon* och *diakonissa*.

Eftersom *diakonia*-orden hämtar kraft ur sitt nytestamentliga ursprung har deras bakgrund i den unga kristna kyrkan blivit ett viktigt forskningsområde. Det rör sig alltså om två grekiska substantiv samt även ett verb, *diakonein*. Sedan 1930-talet har man allmänt utgått från att den språkliga grundbetydelsen för

diakonein är att "tjäna vid bordet", för *diakonos* "tjänare vid bordet" och för *diakonia* "tjänande vid bordet".³⁶ Ur denna grundbetydelse har tonvikten lagts vid ett osjälviskt och uppoffrande tjänande för nästans skull, och man har ofta använt sig av denna språkliga härledning för att genom den göra en tolkning av diakonins aktuella uppgift.

Flera senare undersökningar har emellertid medfört en omvärdering av tidigare ståndpunkter.³⁷ 1990 publicerade John N. Collins en språklig undersökning där han kritiserar den tolkning av *diakonia*-begreppens grundbetydelse som han menar i alltför hög grad har påverkats av den protestantiska tyska diakonirörelsen under 1800-talet. Denna förförståelse menar han har medfört en för snäv tolkning av de grekiska grundbegreppen. De nytestamentliga texterna har lästs med utgångspunkt i det framväxande industrisamhället och resultatet står i konflikt med begreppens ursprungligen vida och varierade innebörd. Collins menar att grundbetydelsen för *diákonos* inte är "tjänare" utan "förmedlare" eller "mellanhand".³⁸ Grundbetydelsen av vårt "diakon" skulle därmed ligga nära vårt "apostel", den som fått i uppdrag av någon att fullgöra en viss uppgift. Senare har Anni Hentschel bekräftat Collins forskningsresultat och samtidigt gjort vissa nyanseringar. Hon menar att grundbetydelsen för *diakonia* är "uppdrag" eller "utförande av uppdrag".³⁹

Den språkliga omprövningen av *diakonia*-orden innebär framför allt att en mycket större bredd i betydelsen har framhävts än den traditionella. Konsekvensen är att man inte utan vidare kan

använda en språklig exeges av *diakonia*-vokabulären för att avgöra hur diakoni idag ska uppfattas. De tolkande frågeställningarna måste formuleras på ett annat sätt.

Också det historiska materialet som gäller ett urkyrkligt eller fornkylrkligt diakonat har omprövats. Man har tidigare ofta hänvisat till skildringen i Apg 6:1–6 av hur sju män utses för att ta hand om utspisningen i församlingen som ett belägg för att ett karitativt diakonat infördes redan i urförsamlingen i Jerusalem. Detta betraktas idag allmänt som en klar övertolkning av textstället.

Exegeten Kari Latvus har gått igenom de belägg av diakon som tjänst eller ämbete som finns i Nya testamentet och i fornkylrkliga skrifter. Hans entydiga resultat är att det inte finns något som tyder på att de diakoner som nämns hade något särskilt karitativt ansvar. Också Collins och Hentschel stöder denna slutsats. Källorna ger istället intryck av att diakoner kunde vara anförtrödda förkunnelse och/eller administrativa uppgifter som ekonomi och förvaltning. Latvus menar att man i den tidiga kyrkan visst visade stor omsorg om fattiga, sjuka och behövande, men just diakonerna hade inte någon särskild roll i det avseendet. Antagandet att den unga kyrkans diakonat ursprungligen hade en karitativ uppgift verkar inte hålla.⁴⁰

I ekumeniska samtal och i kyrkornas självförståelse har kyrkans diakoni blivit allt viktigare. I själva verket kan man nog säga att det är vår nutida situation i mångreligiösa och mångkulturella samhällen som utmanar kyrkornas och de kristnas förmåga att

leva i diakoni. Det har lett såväl till en ökad uppmärksamhet på diakoni i ekumeniska samtal som i vår egen kyrkas reflektion över identitet och uppgift. Att den exegetiska grunden för själva *diakonia*-terminologin, ett barn av 1800- och 1900-talet, omprövas betyder inte att saken i sig ifrågasätts. För diakonivetenskapen formuleras utmaningarna nu på ett annat sätt där uppgiften blir att skapa en bredare och djupare teologisk bas för nutida diakoni.

The International Society for the Research and Study of Diaconia and Christian Social Practice, förkortat ReDi, är ett internationellt forskarnätverk som anordnar årliga diakonivetenskapliga forskningskonferenser runt om i Europa. Man ger också ut en vetenskaplig tidskrift som ger en god orientering om aktuella forskningsområden.⁴¹

Noter

- 1 *Leva i dopet*. Biskopsbrev. Uppsala: Svenska kyrkan 2011, s. 13.
- 2 ”Han är den osynlige Gudens avbild”, Kol 1:15.
- 3 *Diakonia in Context: Transformation, Reconciliation, Empowerment. An LWF Contribution to the Understanding and Practice of Diaconia*. Genève: Lutherska Världsförbundet 2009, s. 28f. Finns i svensk översättning: *Diakoni i kontext: förvandling, försoning, bemyndigande. Ett bidrag från Lutherska Världsförbundet till förståelsen och utövandet av diakoni*. Publicerad 2015, kan laddas ner från www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=1269906 (citatet på s. 29f).
- 4 *Together for Life*. Genève: Kyrkornas Världsråd 2012. Finns i svensk översättning: *Tillsammans för livet. Kyrkornas världsråds missionsdokument*. Publicerad 2013, kan laddas ner från www.skr.org.
- 5 Per Frostin, ”Kristendomens kairos”, i *De nedtystades Gud. Diakoni för livets skull*, red. Sigurd Bergmann. Stockholm: Proprius 1992.
- 6 *The Diaconate as Ecumenical Opportunity*. The 1996 Hanover Report of the Anglican-Lutheran International Commission. Genève: Lutherska Världsförbundet 1996, punkt 51.
- 7 Se också avsnittet om orientering om nutida diakonivetenskaplig forskning i bakgrundsfakta, sist i biskopsbrevet.
- 8 Följande avsnitt om tolkning av Luk 10:25–37 efter Göran Agrell, ”Bibeln och diakoni – motivering och exempel”, i *Diakoni. Tolkning, historik, praktik*, red. Erik Blennberger och Mats J. Hansson. Stockholm: Verbum 2008, s. 74–76.
- 9 Se också *Theological Perspectives on Diaconia in the 21st Century*. Rapport från Kyrkornas Världsråds konferens i Colombo, Sri Lanka, 2–6 juni 2012.
- 10 Hanna Gerdes, Elisabeth Hjalmarsson och Carina Öjermo, *Rättighetsbaserat arbete i kyrkorna. Introduktion och metoder*. Varberg: Argument 2012.

- 11 *Theological Perspectives on Diakonia in the 21st Century* 2012. Se not 9.
- 12 *Biskop, präst och diakon i Svenska kyrkan. Ett biskopsbrev om kyrkans ämbete*. Uppsala: Svenska kyrkan 1990, s. 10–12. De döptas och troendes prästadöme har traditionellt också ofta benämnts ”det allmänna prästadömet”. Det innesluter alltså i sig det man ibland något oegentligt talat om som ett ”allmänt diakonat”.
- 13 Se: internwww.svenskakyrkan.se/diakoni/diakonipastoral.
- 14 *Biskop, präst och diakon i Svenska kyrkan*, s. 14.
- 15 *Kallad till diakon och präst i Svenska kyrkan*. Biskopsbrev. Uppsala: Svenska kyrkan 2014.
- 16 ”Uppdraget har en karitativ inriktning som också kan komma till uttryck exempelvis i undervisning.” Inledning till kyrkoordningens sjunde avdelning.
- 17 *Biskop, präst och diakon i Svenska kyrkan*, s. 27.
- 18 Kyrkomötet 1999, andra kyrkolagsutskottets betänkande 1999:1.
- 19 *Biskop, präst och diakon i Svenska kyrkan*, s. 16.
- 20 World Values Survey 2015, se: <http://www.worldvaluessurvey.org>.
- 21 Se vidare Pekka Møllergård, ”Religionen i morgondagens svenska samhälle”; i *Framtidsutmaningar. Det nya Sverige*, red. Jesper Strömbäck. Stockholm: 8tto, s. 87ff.
- 22 Se vidare Per Frostin, ”Kristendomens kairos”, i *De nedtystades Gud. Diakoni för livets skull* 1992, särskilt s. 27ff.
- 23 Se till exempel Socialstyrelsens årliga sociala rapporter; Bo Rothstein, *De som inte har, inte älskar och inte är*; i *Framtidsutmaningar*. Det nya Sverige 2013, s. 57ff.
- 24 *Skilnader i livsvillkor och hälsa i Göteborg*. Rapport från Göteborgs stad 2014.
- 25 Kyrkoherde Annika Vindare i broschyr utgiven av nätverket Framtiden bor hos oss, *Tankar och teologi om att vara kyrka i ny kontext*.

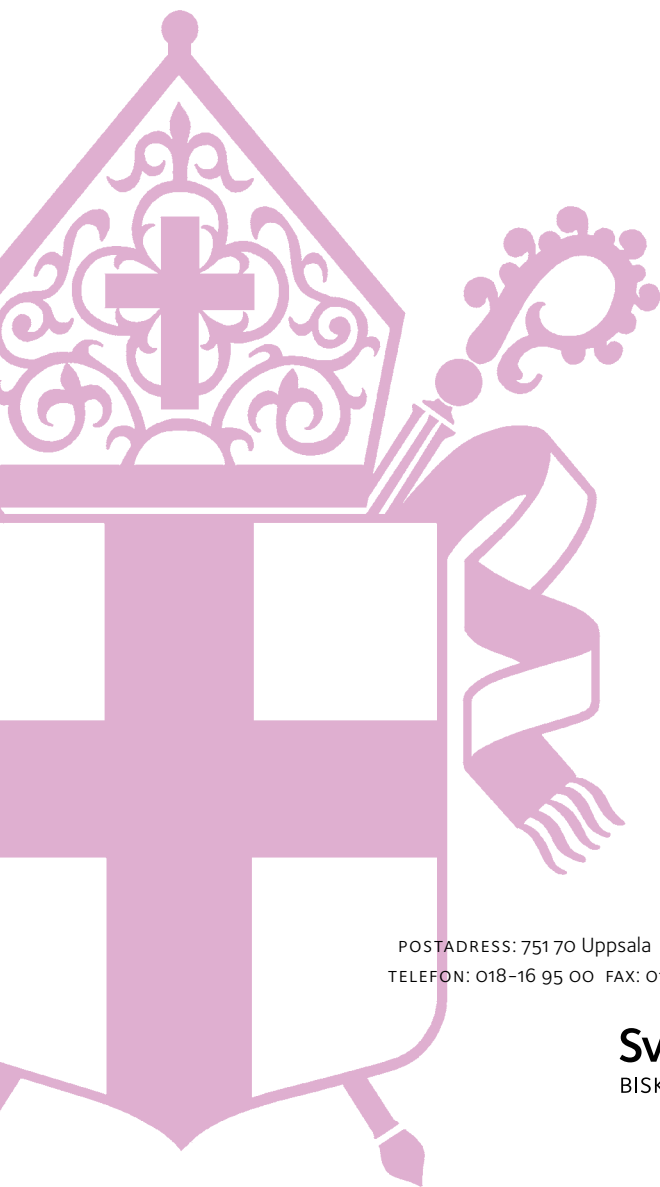
- 26 Jonas Idestrom, Spåren I snön. *Att vara kyrka i norrländska glesbygder*. Skellefteå: Artos 2015. Baksidestext.
- 27 *Ett biskopsbrev om klimatet*. Uppsala: Svenska kyrkan 2014.
- 28 *To Love and Serve the Lord. Diakonia in the Life of the Church. The Jerusalem Report of the Anglican-Lutheran International Commission (ALIC III)*. Genève: Lutherska Världsförbundet 2011, s. 15–18.
- 29 Gerdes, Hjalmarsson & Öjermo, *Rättighetsbaserat arbete i kyrkorna* 2012 (se ovan, not 10).
- 30 Ersta Sköndal högskola: www.esh.se. Famna – riksorganisationen för idéburen vård och omsorg: www.famna.org. Eurodiaconia: www.eurodiaconia.org.
- 31 Jämför berättelsen om männen som bar sin förklamade vän till Jesus, Mark 2:1–5.
- 32 Sigurd Bergmann, ”Kyrkans diakoni i ortodox belysning – en utmaning till ekumenisk nyreflektion”, i Svensk teologisk kvartalskrift årg. 66/1990, s. 116ff; Ion Bria, *The Liturgy after the Liturgy. Mission and Witness from an Orthodox Perspective*. Genève: Kyrkornas Världsråd 1996.
- 33 Det uppges att man först diskuterade om Erstas ”systrar” skulle kallas barmhärtighetssystrar eftersom diakonissa var ett för svenskar ovant ord. Beslutet blev dock att de som antogs till utbildning skulle kallas diakonissor och att Ersta därmed blev en ”diakonissanstalt” med den tidens språkbruk. Iverson, Y, *Tro verksam i kärlek*, 1988, s 27.
- 34 Göran Gellerstam, *Från fattigvård till församlingsvård. Utvecklingslinjer inom fattigvård och diakoni i Sverige 1871 – omkring 1895*. Lund: Lunds universitet 1971.
- 35 Åke Andrén, *Diakonatet i världens kyrkor idag. Kyrkornas svar på BEM-dokumentets ämbetsstruktur och den fortsatta utvecklingen*. Uppsala: Svenska kyrkan 1994.
- 36 Hermann Beyer, art. ”Diakoneo, diakonia, diakonos”, i *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament II*. Stuttgart: Kohlhammer 1935.

- 37 En bra orientering om forskningsläget fram till 2008 finns i *Diakoni. Tolkning, historik, praktik 2008* (se ovan, not 8).
- 38 John N. Collins, *Diakonia. Reinterpreting the Ancient Sources*. New York/Oxford 1990. Collins anger som grundbetydelse på originalets engelska ”go-between” respektive ”middleman”.
- 39 Anni Hentschel, *Diakonia im Neuen Testament*. Tübingen: Mohr Siebeck 2007.
- 40 Kari Latvus, ”Diakonämbetet – en ny tolkning av dess ursprung”, i *Där nöden är störst*, Skrifter utgivna av kyrkostyrelsen vid evangelisk-lutherska kyrkan i Finland 2009:1, Åbo 2009. Latvus menar att orsaken till ”myten” om ett ursprungligen karitativt diakonat bygger på Luthers och Calvins feltolkningar av Apg. 6. Se även Kari Latvus, ”The Conventional Theory about the Origin of Diaconia. An Analysis of Arguments”, *Diaconia. Journal for the Study of Christian Social Practice* 2011:2, s. 194ff.
- 41 Se: www.diaconiaresearch.org.

Bildinformation

- sid 10 Foto: Alex & Martin/IKON
- sid 15 Foto: Alex & Martin/IKON
- sid 22 Foto: Magnus Aronson/IKON
- Sid 27 Foto: Paul Jeffrey/ACT. Hundratusentals människor har flytt från bland annat Syrien och Irak under 2015. På en flyktingmottagning i Presevo i Serbien får barnen leka och koppla av en stund.
- sid 33 Foto: Magnus Aronson/IKON
- sid 37 Foto: Magnus Aronson/IKON. En volontärarbetare från Sankta Clara kyrka i Stockholm drar en kärra lastad med kaffetermosar till Sergels torg för att bjuda behövande på värme.
- sid 40 Foto: Magnus Aronson/IKON. Katarina församling i Stockholm låter flyktingar övernatta och bjuder på frukost innan de drar vidare. Driss Hammy visar vägen.
- sid 43 Foto: Henrik Sandsjö, Bräcke diakoni. Äldreomsorg.
- sid 48 Foto: Linda Mickelsson/IKON
- sid 54 Foto: Linda Mickelsson/IKON
- sid 59 Foto: Offerdal/Wikipedia. Offerdal Ede kyrka.
- sid 60 Foto: Paul Jeffrey. En volontärarbetare tar emot ett skakande flyktingbarn som just klarat resan över Egeiska havet från Turkiet till Grekland.
- sid 63 Foto: Alex & Martin/IKON
- sid 66 Foto: Åsa Johansson Hakim/IKON. Mentormamman Nkambule Kumbuzile är på besök hos Siphwe Dlamini och hennes fyra dagar gamla son Masande Sithole.
- sid 82 Foto: Louise Hedberg/IKON
- sid 87 Foto: Magnus Aronsson/IKON

POSTADRESS: 751 70 Uppsala BESÖKSADRESS: Sysslomansgatan 4
TELEFON: 018-16 95 00 FAX: 018-16 96 40 www.svenskakyrkan.se

Svenska kyrkan
BISKOPSMÖTET